

De schone schijn van contractonderzoek

W. Derksen

De tijd zit mee en de minister zit tegen. Twee redenen waarom de universiteiten zich steeds meer richten op het verwerven van gelden bij derden. Op tal van plaatsen binnen de universiteiten ontstaan (semi-commerciële) bureaus voor contractonderzoek. In Den Haag komt men steeds meer (sociale) wetenschappers tegen die een deel van de (overigens teruglopende) departementale onderzoeksbudgetten trachten te bemachtigen. Terwijl in tijden van overvloed de status van de wetenschapper die zich in Den Haag 'aanbood' niet al te florissant was, is dat in korte tijd snel veranderd. Beter: de wetenschappers die voor hun afdeling gelden van derden weten binnen te halen staan soms in hoog aanzien.

Van deze omslag getuigt de universiteit van Groningen die in haar personeelsadvertenties pronkt met de 42 miljoen inkomsten uit de derde geldstroom in 1986. Ook de minister laat zich niet onbetuigd in het uitdelen van pluimpjes aan universiteiten die in staat zijn om de door het ministerie ingehouden gelden aan te zuiveren met geld van derden.

Er zijn zeker positieve aspecten aan deze ontwikkeling te onderscheiden. Op zichzelf is het goed dat de universiteit de concurrentie aangaat en de academische wereld gedwongen wordt tot een meer competitieve instelling. Toch lijkt het zinnig om de winst van het contractonderzoek te relativeren (zeker als het gaat om de semi-commerciële onderzoeksafdelingen) en enkele nuances aan te brengen. Het is te simpel om – gelijk ambtelijke afdelingshoofden – alleen oog te hebben voor de groei van de universitaire budgetten. Ik wil me hier bepalen tot het stellen van twee vragen: wat levert het op en wat kost het. Antwoorden kunnen in zo'n kort bestek niet worden

gegeven. Vraagtekens kunnen wel worden geplaatst.

Wat levert contractonderzoek op? Laat ik – niet ongepast in dit tijdschrift – alleen de sociale wetenschappen in het vizier nemen. Daar waar onderzoeksbudgetten van universiteiten mager zijn en de procedures bij ZWO tijdrovend en ook bij goede voorstellen meestal niet lonend, blijkt het binnen de genoemde tak van wetenschap heel zinvol om contractonderzoek in te passen in het onderzoeksprogramma. Het is bovendien onbetwistbaar dat het contractonderzoek op deze wijze een bijdrage heeft geleverd aan de voortgang van de wetenschap.

De praktijk laat echter ook andere fenomenen zien. Wetenschappers zijn vaak minder geïnteresseerd in de versterking van het eigen onderzoeksprogramma, dan in het krijgen van geld. Onderzoeksopdrachten worden aangenomen die niet passen in het programma dat men ooit als doelstelling formuleerde, terwijl het onderzoeksprogramma juist beoogt richting te geven aan de ontwikkeling van de wetenschap en aangeeft hoe innovatie van de wetenschap zou kunnen worden bereikt.

Ook contractonderzoek dat niet past in een vooraf geformuleerd onderzoeksprogramma kan innovatief zijn – hoewel het zelfs dan de vraag is of het verstandig is de opdracht te accepteren, als eertijds toch goede argumenten aan de formulering van het programma ten grondslag hebben gelegen. Dat veel contractonderzoek eerder toegepast dan fundamenteel is, acht ik ook geenszins een bezwaar, aangezien ook toegepast onderzoek nieuwe generieke vragen kan beantwoorden en daarmee in wezen innovatief kan zijn.

Veel door universiteiten uitgevoerd contracton-

derzoek – en ik heb daarbij het oog vooral op de semi-commerciële onderzoeksafdelingen – is echter *niet* innovatief en levert dus geen bijdrage aan de voortgang van de wetenschap. Onderzoek dat de universiteit als onafhankelijke, innovatieve instelling derhalve niet behoort te verrichten. Het uitvoeren van wetenschappelijk volstrekt niet interessante post-enquêtes, het schrijven van weinig kritische beleidsrapportjes, het produceren van beleidsondersteunende plastic rapportjes, dat alles hoort niet bij de universiteit, ook niet als het geld oplevert.

De baten van contractonderzoek moeten dan ook niet worden uitgedrukt in geld of in informatieplaatsen, maar in (de kwaliteit van de) wetenschappelijke output. Het zou voorkeur verdienen om de resultaten van contractonderzoek voortaan dezelfde beoordeling te laten ondergaan als al het overige onderzoek aan de universiteiten.

Wat zijn de kosten van contractonderzoek? Het 'begeleid-worden' door de opdrachtgever heeft voordelen maar kost ook tijd en daarmee geld. Hetzelfde geldt voor het politieke debat, waarin men bijna onvermijdelijk betrokken zal raken, indien men de resultaten van onderzoek overeind wil houden in de publicitaire strijd die de opdrachtgever zal voeren, als de resultaten niet in zijn kraam te pas komen. Hoewel ik dergelijke kosten niet wil veronachtzamen, wil ik me hier slechts bepalen tot de concrete, beter cijferbare kosten.

Zo valt het me altijd weer op dat de universiteiten veel lagere prijzen berekenen dan commerciële onderzoeksbureaus (die vanwege andere kwaliteiten zich toch staande weten te houden). Ik neem graag aan dat de commerciële bureaus ten eerste winst maken en ten tweede meer moeten investeren in kennis, die op universiteiten reeds voorhanden is. Toch ben ik er zeker van dat daarmee het verschil niet is verklaard. Dat de universiteiten daarmee onder de markt werken acht ik nog niet eens zo'n groot probleem, zolang commerciële

le onderzoeksbureaus gratis profiteren van resultaten van universitair onderzoek. Ernstiger is dat de universiteiten lang niet alle kosten doorberekenen en derhalve het contractonderzoek zelf medefinancieren. Er zijn mij bij voorbeeld geen universiteiten bekend die de huisvestingskosten in alle gevallen doorberekenen. En wie betaalt de telefoon en de porti-kosten (denk aan de fraaie post-enquêtes)? En wordt altijd alle secretariële ondersteuning doorberekend?

Mijn conclusie is duidelijk. Contractonderzoek wordt medegefinancierd door de universiteiten zelf. Indien het gaat om wetenschappelijk relevant en innovatief onderzoek is daartegen natuurlijk geen enkel bezwaar. Maar wat te doen met de eerder beschreven beleidsrapportjes, die niet aansluiten bij een onderzoeksprogramma en ook overigens wetenschappelijk niet interessant zijn? Moeten die door de universiteit worden medegefinancierd? Betekent medefinanciering van dergelijk onderzoek niet dat ten onrechte op werkelijk belangrijk onderzoek wordt bezuinigd?

Er is dus – en niet alleen voor de universiteit van Groningen – goede reden om minder te juichen over de inkomsten van derden. Nuancering is gewenst. Tussen de verschillende vormen van contractonderzoek moet worden gedifferentieerd. Wetenschappelijk interessant contractonderzoek is een aanwinst. Contractonderzoek dat wetenschappelijk niet interessant is, zou daarentegen moeten worden afgewezen. Ten eerste hoort het niet aan de universiteit thuis, ten tweede legt het ten onrechte beslag op de middelen van de universiteit en gaat daardoor uiteindelijk nota bene ten koste van het werkelijke wetenschappelijke onderzoek. In managementtermen: contractonderzoek tast soms het vermogen van de universiteit tot vervulling van haar missie aan, waardoor haar strategische positie wordt ondermijnd. Die strategische positie is gelegen in het verrichten van innovatief, veelal fundamenteel onderzoek en het overlaten van commercieel onderzoek aan commerciële bureaus.